

ahmet davutoğlu ile türkiye ve orta doğu politikası üzerine söyleşi*

AHMET DAVUTOĞLU

Prof. Dr., Başbakanlık Dışişleri Baş Danışmanı ve
Uluslararası Stratejik İlişkiler Uzmanı

El-Cezire: Son 5 yılda AKP İktidarı ile Türkiye Dış Politikada çok önemli adımlar attı. Sizden Türkiye'nin son 5 yılının dış politika vizyonunu ve temel parametrelerini alabilir miyiz?

Ahmet Davutoğlu: Öncelikle 2002 sonlarında bu hükümet kurulduğunda dış politikanın bir görüntüsünü vermek lazım ve o kadar nasıl çıkış yapıldığını görmek vizyonu tanımlamak bakımından daha doğru olur. 2002 sonunda Türkiye belli krizlere odaklanmış bir görüntü sergiliyordu. Irak'ta hemen çıkması beklenen bir savaş ve dolayısıyla bir kriz hali, buna karar vermeniz gerekiyor. İkincisi AB sürecinde Kopenhag Zirvesi'nde o zaman bir karar alınacaktı, bu krizi bir şekilde çözeniz gerekiyor. Kıbrıs'la ilgili Annan planı müzakere aşamasındaydı ve kriz söz konusuydu. Dolayısıyla Türk Dış Politikasının genel görüntüsü belli meselelere ve belli krizlere odaklanmış bir görüntüdeydi. Bizimse hedefimiz bu kriz ve mesele odaklı görüntüden çıkıp Türk Dış Politikasını bir vizyona oturtmaktı. Ve dikkat edilirse 2003 yılında ve 2004 başında bu mese-

* Bu söyleşi El-Cezire Televizyonu tarafından gerçekleştirilmiş fakat yayınlanmamıştır.

lelerden çıkarak birer birer vizyonun temellerini atmaya başladık.

Avrupa Birliği'nden, yani Kopenhag Zirvesi'nden, 2004 zirvesi için tarihi bir karar aldık. Kıbrıs meselesini 2004 başında inisiyatif alacak şekilde geliştirdik. Irak konusunda Türkiye'yi mümkün olduğu kadar savaştan en az etkilenir durumda tutmaya çalıştık. Hemen sonrasında bir vizyon geliştirme çabasında olduk. Bu vizyonu şu şekilde tanımlayabiliriz: Türkiye'nin içinden çevresine doğru yayılarak, birincisi Türk dış politikasında, iç politikayla da ilgili olarak, eskiden özgürlük-güvenlik gerilimi vardı tabiri caizse, kendisini daha güvenilir kılmak için özgürlük alanlarının denetim altında tutulması gerekiyordu. Bütün ülkeler için bu özgürlük-güvenlik gerilimi söz konusu olabiliyor.

Biz öyle bir vizyon geliştirmek istedik ki güvenlik alanı ile özgürlük alanı arasında bir çelişki olmasın. Yani özgürlükler alanı genişlesin, demokratikleşme süreci hızlansın, güvenliğimizde bir problem çıkmamasın; çünkü bunun çok kötü örneklerini Orta Doğu'da ve diğer bölgelerde görebiliyoruz, eğer özgürlük adına güvenliği feda ederseniz bir kaos çıkıyor,

Irak'ta olduğu gibi; eğer güvenlik adına özgürlüğü feda ederseniz, totaliter bir rejim çıkıyor, Saddam dönemi Irak'ında olduğu gibi.

Dolayısıyla bu bizim için çok önemliydi ve dikkat ederseniz 2003'ten başlayarak hem bir demokratikleşme süreci yaşandı ülkede hem de güvenlik problemi çıkmamasına özen gösterildi. İkinci önemli parametre, kendi içinde özgürlük ve güvenlik dengesini sağlayabilmesi için ilişkilerin doğru tanımlanması lazım. Nihayet size sıkıntı, öncelikle yakın komşulardan gelebilir, yakın komşularla ilişkilerinizden kaynaklanabilir. Onun için aynı dönemde Türkiye yakın komşularıyla sıfır problem ilişkisi, maksimum işbirliği ilişkisi kurmaya çalıştı.

Netice itibariyle baktığımızda, hemen hemen hepsiyle problemlili olduğumuz komşularla 2002'de artan bir tempo ile yakın ilişkiler kurduk. Bugün Türkiye'nin bütün komşuları ile ilişkileri fevkalade düzeydedir. Kara komşularından Bulgaristan, Yunanistan, Suriye, İran, Gürcistan'la, Irak'la, deniz komşuları olan Rusya, Ukrayna gibi ülkeler ile ilişkilerimizin temposunu artırdık. Öylesine bir hal aldı ki birkaç çarpıcı örneğini vereyim. Türkiye ile nerdeyse

yarım asra yakın gerilim ilişkisi içinde bulunan Suriye ile o kadar yakın ilişkiler kuruldu ki geçen aylarda sayın Başbakan bir maça gittiğinde Halep Stadyumu 'Türkiye' sloganlarıyla inledi. Yine Gürcistan'la daha geçen hafta, Gürcistan Batum Havalimanı'nın Türk havalimanı gibi, iç hat havalimanı gibi kullanılması sözcüğü kullanılmaya başladı ve hizmete girdi. Yani yakın komşularımızla böyle bir etkileşim içine girdik.

Bulgaristan'da 80'li yıllarda problem gibi görülen Türk varlığı, bugün Bulgaristan'da demokrasinin yaşaması için etkili parti konumuna geldi. Özellikle son AB Parlamentosu seçimlerinde. Tüm bunlar Türkiye'nin komşu ülkelerle kurduğu olumlu ilişkilerin sadece birkaç örneğidir. Bu ülkelerle dış ticaret ilişkimiz olağanüstü arttı, siyasi güven ortamı arttı,

Üçüncü önemli ilke, yine çevreye doğru giderek, Türkiye'nin yakın bölgesi olan Balkanlar, Kafkaslar, Orta Doğu ve Orta Asya bölgeleri ve oradaki problemlerle yakından ilgili ve o problemlerin mümkün olduğu kadar çözümüne katkıda bulunmaktır.

bir güvenlik riski çıkmadı. Tek istisnası Ermenistan'dır. Ermenistan'da da bu dönem ciddi açılımlar yapıldı. Ermenistan'ın bu açılımlara olumlu tepki vermesi durumunda Ermenistan'la da ilişkiler son derece iyi bir seyir takip edebilir.

Üçüncü önemli ilke, yine çevreye doğru giderek, Türkiye'nin yakın bölgesi olan Balkanlar, Kafkaslar, Orta Doğu ve Orta Asya bölgeleri ve oradaki problemlerle yakından ilgili ve o problemlerin mümkün olduğu kadar çözümüne katkıda bulunmaktır.

Mesela Türkiye eskiden Lübnan, Filistin veya İran'ın nükleer konusu, Kafkasya'daki dondurulmuş krizden Kosova'ya dışarıdan problemler olarak bakardı. Şimdi ise son 5 yıl içerisinde bütün bu problemlere, bu problemlerin içinden bakarak, bu problemlere mümkün olduğu kadar çözücü katkıda bulunarak yer almaya çalıştı. Bunun en çarpıcı örneği Lübnan ve Türkiye'nin orada oynadığı roldür. Lübnan çok dışarıda bir ülke olarak gözükürken şu anda

bütün bu gruplarla çevrelerle ilişkisi var. Öyle bir noktaya geldi ki Türkiye bu bölgelerde, herkesle ilişki kurabilen yegane ülke olma özelliği kazandı.

Dördüncü bir parametre, Türkiye'nin küresel ilişkilerinde bir iç uyum ve dengenin sağlanması. Türkiye'nin AB'ye entegrasyon süreci devam ediyor ve bu Türkiye için önemli bir dış politika parametresi. Bunun rasyonel ve her iki tarafın da inisiyatifinde sürdürülmesi çok önemli. Türkiye için çok önemli bir dönüşüm projesi olarak da özellikle çevre gibi, tarım gibi değişik sektörlerde Türkiye'nin yeniden yapılanmasına katkıda bulunacak bir projedir. Türkiye'nin AB'ye entegrasyon süreci, Türkiye'nin transatlantik ve NATO irtibatlarını tamamlayan bir nitelik taşıyor. Rusya ile kurduğumuz ilişkiler var. Rusya şu anda Türkiye'nin en önemli partneri haline geliyor, Almanya ile hemen hemen başa baş. Rusya ile Avrasya bağlamında stratejik işbirliği mekanizmaları var. Biz bunları bir biriyle çelişen ilişkiler olarak görmüyoruz; Türkiye'nin potansiyelini artırıcı ilişkiler olarak görüyoruz.

Beşincisi Türkiye'nin uluslararası alanda görünürlüğü artırmak. Türkiye eskiden uluslararası gündeme krizlere bağlantılı olarak gelirdi. Kıbrıs krizi var Türkiye gündemde, kriz bitiyor Türkiye gündemden düşüyor. Yunanistan'la Kardak krizi var, Rusya ile kriz var gündemde. Şimdi biz Türkiye'nin vizyonla gündeme gelmesini istiyoruz. Türkiye'nin uluslararası platformlarda etkinliğini, ağırlığını artırmaya çalıştık. Önemli mesafeler alındı. Mesela İKO Genel Sekreteri bugün bir Türk'tür. UNDP Direktörü bir Türk'tür. Yunanistan'da sivil idareci yakın zamana kadar bir Türk'tü. Ekmelettin İhsanoğlu, Kemal Derviş ve Hikmet Çetin. Ve önümüzdeki dönemde Birleşmiş Milletler Konsey üyeliğini biz almayı planlıyoruz. Türkiye Afrika Birliği'ne gözlemci oldu. Zirveye misafir statü ile katılmaya başladı. Türkiye'nin bütün bu uluslararası yapılarıdaki etkinliği arttı.

Altıncı ve yine önemli bir parametre olarak Türkiye'nin yeni alanlara açılması, yani Afrika'ya, Latin Amerika'ya, Uzak Doğu'ya, mümkün olduğu kadar Türkiye'nin bu alanlarda faaliyet göstermesi ve bütün bu ilkeleri hayata geçirmek için aktif dış politika ilkesi devreye sokuldu. Bu da Türkiye'nin proaktif

savunmacı değil, tamamı ile yeni ilkelere açılımcı bir politika talip etmesi ve hemen hemen uluslararası ilişkiler içine giren her konuda pozitif bir pozisyon verilmesi. Şimdi bunlar bir arada ele alındığında, 2000'deki Türkiye'nin dış politika görüntüsü ile 2007'deki görüntüsü arasında çok ciddi bir fark olduğu görülecektir. Türkiye vizyonla öne çıkan, bu bölgede vizyonla bakan ve krizleri aşma dışında krizlerle anılmayan bir konumdadır. Bu konumu da bu parametrelerle korumaya kararlıdır.

El-Cezire: AB'ye üyelik süreci Türkiye'ye ciddi bir hareketlilik kazandı. Orta Doğu'da bu dikkatle izleniyor. Nasıl bir vizyondur, Türkiye'nin müzakere sürecine bakışı?

Ahmet Davutoğlu: Şimdi AB ile müzakere bir entegrasyon süreci, yani Avrupa müktesebatı ile Türk müktesebatı arasında bir uyum, bir açıdan bakıldığında. Bu sağlandığında tabii, Türkiye için de bir çok yapısal dönüşüm; bu Türkiye-Avrupa ilişkilerinin müktesebat boyutu. Bir de AB ilişkisinin bir başka boyutu var. Türkiye, AB açısından bölgesel politikalar bakımından, AB'nin bölgesel alanlara açılmasını sağlayan bir stratejik unsur. Türkiye içinse AB burarlarda önem taşıyor aynı zamanda. Yani, Türkiye – AB ilişkileri, Orta Doğu, Kafkaslar, Balkanlar gibi son derece kritik problem alanlarında büyük bir önem taşıyor. İlişkiler iyi seyrettiğinde bu bölgelerde daha aktif politika geliştirme imkanları ortaya çıkıyor. Bir üçüncü boyut ise küresel boyuttur.

Türkiye'nin, Türkiye – AB ilişkilerinin Doğu- Batı gerilimi, Kuzey – Güney gerilimi gibi alanlarda şu anda içine girilen tıkanmadan çıkmada çok önemli bir alternatif olduğu gözüküyor. Eğer Türkiye AB üyesi olursa AB'nin nüfusu %25'e varan bir Müslüman ağırlığı olması dışında, bir Müslüman temsil olacak, bu da bu problemin küresel bir güç haline gelmesi ve bu küresel problemin aşılmasında katkıda bulunacak. Onun için Arap kamuoyu, Orta Doğu kamuoyu Türk – AB ilişkileri çok yakinen takip etti.

Tarihsel olarak, bölgesel meselelerle ilgili olarak bu ilişkinin taşıdığı anlam vardır. Öbür taraftan da küresel alanda medeniyetler çatışması teziyle ve onu takip eden bir çok yaklaşımla gelinen o düzlemde anlamı vardır. Bütün bu alanlarda gerilimi azaltma bakımından Türkiye-AB ilişkileri, bütün o 11 Eylül

sonrasındaki tek iyi haber Türkiye-AB müzakerelerinin başlamasıdır.

Onun içindir ki Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'de Brüksel'de 2004 Zirvesinde Türkiye'ye müzakereye başlama kararı alındığında salonda 250'yi aşkın Arap gazeteci vardı. Bunun sebebi Orta Doğu kamuoyunun ve Arap kamuoyunun da Türkiye'nin kaderi ile kendi geleceğini bir arada görmesinden kaynaklanıyor. Bunun sonuçlarının da kendilerini olumlu yönde etkileyecek olmasından kaynaklanıyor. Bizim de bu boyutu görmemiz lazım.

Şimdi AB ile müzakere bir entegrasyon süreci, yani Avrupa müktesebatı ile Türk müktesebatı arasında bir uyum, bir açıdan bakıldığında. Türkiye, AB açısından bölgesel politikalar bakımından, AB'nin bölgesel alanlara açılmasını sağlayan bir stratejik unsur. Türkiye'nin, Türkiye – AB ilişkilerinin Doğu- Batı gerilimi, Kuzey – Güney gerilimi gibi alanlarda şu anda içine girilen tıkanmadan çıkmada çok önemli bir alternatif olduğu gözüküyor.

El-Cezire: Irak belki de dünyanın en merkezi krizini yaşıyor şu an. Ve Türkiye çok önemli bir rol üstlendi. Buradaki vizyonumuz nedir?

Ahmet Davutoğlu: Biz Irak'a geçmeden önce Orta Doğu'ya bakışımızın temel unsurlarını söyleyelim. Çünkü Irak bu bakış açısının yansıması. Örneklerini de vermeye çalışacağım. Türkiye, Osmanlı Devleti Orta Doğu'dan I. Dünya Savaşı'nda çekildi. 14 diyelim. 1914-1917. 2017'de bunun yüzüncü yılını idrak edeceğiz. Yüzyıl geçmiş olacak Orta Doğu'da, I. Dünya Savaşı'ndan sonraki yapılarla, bütün olumlu, olumsuz yönleriyle. Bizim şöyle yapmamız lazım, herkesin, Orta Doğu'da yaşayan herkesin; Arap, Türk, Kürt, İranlı, Şii, Sünni: Biz neredeyiz ve nasıl bir Orta Doğu arzu ediyoruz. Biz Türkiye'den baktığımızda, Ankara'dan, İstanbul'dan baktığımızda arzu ettiğimiz Orta Doğu'nun ana unsurları şunlar, yani temel ilkeleri:

Birincisi güvenlik ilkesi. Herkes için güvenli Orta Doğu çıkarmamız lazım. Bu insanlar hangi etnik

gruba, hangi dini gruba mensup olursa olsun içinde yaşayabilmeli. İkincisi siyasi ilke, diyalog ilkesi. Problemler çıktığında bunların siyasi diyalogla aşılabilmesi. Ve mümkün olduğu kadar fazla politik, siyasi forumun ortaya çıkması. Mesela zannediliyor ki şimdi Orta Doğu ülkeleri arasında sık görüşmeler yapılıyor. Orta Doğu'daki liderler arasında görüşmeler son derece düşük seviyede ve seyrek yapılan görüşmeler.

Türkiye-Suriye arasında 70 yıl sonra bir üst düzey ziyaret yapıldı ilk defa, Suriye Devleti ortaya çıktıktan sonra. 2004'te Sayın Beşer Esad'ın buraya gelmesiyle, bizim cumhurbaşkanımızın ve daha önce başkanımızın oraya gitmesiyle. Avrupa'da herhangi bir iki ülke arasında böyle bir gerilim, uçurum olmadı hiçbir zaman. Yakın zamanda İran cumhurbaşkanı Ahmedineyad, Birleşik Arap Emirliklerine gitti, zannediyorum O'da 40 yıl sonra. Şimdi bunlara baktığınızda iletişimin son derece az olduğu bir coğrafyada yaşıyoruz. Siyasal problemleri aşabilmek için forumları ve diyalogları geliştirmemiz lazım.

Dördüncüsü de bunun kadar önemli olan kültürel ilke. Orta Doğu coğrafyası dediğinizde, akla ilk gelen çok kültürlü şehir yapılanmasıdır. Dünyanın hiçbir yerinde Orta Doğu'daki kadar çok kültürlü şehir yoktur.

Türkiye bunu geliştirmeye çalıştı. Komşu ülkeler platformunu kurduğumuz zaman 2003 Ocak'ında savaştan önce, tam bir öngörüyle kurduğumuzda kimse yaşayacağına ihtimal vermiyordu ama yaşadı. Ve bugün hala Irak'ta barış için en önemli araçlardan biri olarak görülüyor.

Üçüncüsü ekonomik karşılıklı bağımlılık ilkesi. Öyle bir Orta Doğu kurmamız lazım ki bu ülkeler ekonomik olarak bir birlerine karşılıklı olarak bağımlı hale gelsin, çok alışveriş yapsınlar, daha çok insan gelip gitsin. Varolan sınırlar, ulus devlet sınırları hepimizin saygı göstermesi gereken siyasi bir parametredir; ekonomik olarak bizim bu sınırları aşmamız lazım. Urfa ekonomisiyle, Antep ekonomisiyle, Halep ekonomisi birbirinden uzak kalmaz. Bu sı-

nırlar ekonomik olarak tarihin ta 2000 yılına kadar beraber yaşayan ekonomik havzalardır. Bizim bu ekonomik havzaları birbirine yaklaştırmamız lazım.

Dördüncüsü de bunun kadar önemli olan kültürel ilke. Orta Doğu coğrafyası dediğinizde, akla ilk gelen çok kültürlü şehir yapılanmasıdır. Dünyanın hiçbir yerinde Orta Doğu'daki kadar çok kültürlü şehir yoktur. Mesela Londra'ya bakın, Moskova'ya bakın tek kültürlü nitelik taşırlar. Halbuki Orta Doğu'da hangi şehri alırsanız alın, İstanbul'u alın, Kahire'yi alın, Şam'ı alın, Bağdat'ı alın, Marakeş'i alın (Fas'ta), hepsi çok kültürlü şehirlerdir, doğası gereği. Bir çok etnik nüfusun, bir çok mezhebî topluluğun, dinî topluluğun bir arada yaşadığı şehirlerdir. Bizim ulusçuluk içinde bu şehirleri yeknesak yapma çabasına girmemiz durumunda büyük krizlerle karşı karşıya kalırız. Çatışmalar birbirini kovalar.

Şimdi bu ilkeleri Irak'a uyguladığımızda çok bariz olarak Türkiye'nin yaklaşımı ortaya çıkar. Bir, güvenlik. Biz savaş sonrasında Irak ordusunun dağıtılmasına karşı çıkmıştık. Irak ordusunun reforme edilmesi gerektiğini düşünüyorduk; çünkü ordunun olmadığı yerde her an güvensizlik çıkabileceğini görüyorduk. Irak ordusunun tek bir ordu olmasını istiyorduk, insanlar ordudan şüphe ederlerse o ülkede güvenlik kurmak mümkün olmaz. Irak'ın bu yapılanmasına yine özen göstermemiz gerekiyor. Güvenliğin sağlanması için bütün bunların bir arada çalışması lazım.

İkincisi siyasi ilke bakımından Irak içerisinde öyle forumlar oluşturmamız lazım ki bütün gruplar, etnik ve mezhebî, dinî gruplar burada bulunabilsin. Malesef Irak Anayasası buna imkan vermiyor. Irak Anayasası insanları Iraklı olmaktan önce Arap olmak, Kürt olmak, Türkmen olmak, Şii olmak, Sünni olmak şeklinde tanımlıyor. Ondan sonra kendi hayat alanını açmaya çalışıyor. Halbuki Irak'da, yeni siyasi dönemde herkesin bir arada bulunduğu platformları artırmak lazım. Buna bağlı olarak da Irak'a komşu ülkeler arasında ve uluslararası alanda platformların artması lazım. Onun için komşu ülkeler platformunu sürdürdük, bu sene de gelişmiş komşu ülkeler, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi komşu ülkeler platformunu bir arada tutmaya çalıştık.

Ekonomik karşılıklı bağımlılığı artırmamız lazım. Onun için Türkiye şu anda Irak'a en büyük lojistik koridor halindedir. Probleme rağmen biz Irak'la bu bağlantımızı koparmamaya özen gösterdik. Irak'ın doğal kaynaklarının herkes tarafından paylaşılması bunun için önemli.

Kültürel unsur olarak çoğulculuk prensibi de buna bağlı olarak önemlidir. Bağdat'ın pür Sünni ya da pür Şii şehri haline getirilmesi mücadelesi kendini yok eder. Bağdat Şii ve Sünnilerin bir arada yaşadığı bir şehir olmalı. Kerkük Pür Kürt şehri, Pür Arap şehri, Pür Türkmen, Pür Hıristiyan şehri haline getirilmek istenirse de bu bölgeye, bu insanlara en büyük ihanet yapılmış olur. Onun için biz bu bağlamda Kerkük probleminin bu ilkeler etrafında çözülmesini istiyoruz. Yani siyasal diyalogla bütün Kerküklüler bir arada karar versinler buna, referanduma gitmeden önce kendi aralarında bir uzlaşma sağlansın. Sonra Ekonomik olarak Kerkük'ün bu çok kültürlü yapısı muhafaza edilsin. Pür Şii şehri, Bağdat Şiilerin mahalle mahalle bölündüğü bir şehir. Kürt şehri, Arap Şehri, Musul sadece Arap şehri olduğu zaman Irak'ı bir arada tutmamız mümkün olmaz.

Dolayısıyla vizyon olarak baktığımızda Orta Doğu vizyonumuz, Kerkük vizyonumuz, hepsi birbiriyle irtibatlı bir temele dayanıyor. Bu da Orta Doğu'nun 2014 yılında en mikro örneğinde Kerkük, en makro örneğinde Orta Doğu'ya kadar insanların güvenlik içinde yaşadığı, siyasal diyalogla problemleri çözdükleri, ekonomik olarak karşılıklı birbirinden alışveriş yaparak zenginleştikleri ve kültürel olarak iç içe bir arada o kadim kültürü yaşadıkları bir Orta Doğu umuyoruz ve bu Orta Doğu'nun gerçekleşmesi için herkesin çaba göstermesi gerektiğine inanıyoruz.

El-Cezire: Filistin meselesi?...

Ahmet Davutoğlu: Filistin meselesi; Orta Doğu'nun hatta sadece Orta Doğu'nun değil, küresel bir çok problemin kaynağıdır. Bunu herkesin görmesi lazım. Eğer Orta Doğu'da diyelim, Lübnan'da geçen sene savaş çıkmışsa daha önce 68 Savaşı, 48 Savaşı, 73 Savaşı çıkmışsa bunlar Mısır'la İsrail veya efendim değişik gruplar arasındaki savaştan çıkmadı. Filistin meselesinin çözülmemiş olmasından çıktı. 11 Eylül Saldırıların arkasındaki en temel faktör

Filistin meselesiyle ortaya çıkan gerilime dayandırılmıştır.

Küresel gerilimlerin arkasında Batı-İslam, Hıristiyanlık-İslam, Yahudilik-Hıristiyanlık hatta gerilimlere baktığımızda; Filistin, Filistin'in içinde de Kudüs bölgesine bir atıf vardır. Dolayısıyla Filistin sorununun Orta Doğu'daki bütün sorunların çözümü için ilk ve önemli eşiği oluşturduğu kanaatindeyiz. Bunun sağlanması lazım. Bunun nasıl sağlanacağı meselesi ise Filistin halklarının bütün temel haklarının garanti altına alındığı iki devletli, Kudüs'ün, Doğu Kudüs'ün daha önceki uluslararası antlaşmalarla irtibatlı olarak, Doğu Kudüs'ün başkent olarak Filistin'in kurulması ve bütün bu diğer mülteciler, sınırlar nihai halinin korunması, bütün problemlerin barışa giden yöntemlerle çözülmesi sürüyle olabilir.

Şimdi bu yarı devlet yarı örgüt niteliği taşıyan yapılanmalar aslında siyasal alandaki bir eksiklikten kaynaklanıyor. Demek ki bu yapıların, taban desteğine sahip bu yapıların siyasal alanda ifade edilmelerini sağlayacak bir ortam gelişmiş değil Orta Doğu'da Bizim bunu anlamamız lazım

Her şeyden önce Filistin'in içinde krizin çıkmaması lazım, sonra Hamas'la El Fetih arasında yaşanan gerilimler çok üzücüdür bu anlamda Sevindirici olan tek yön bunun siyasal liderlik düzeyine çıkmamış olmasıdır. Yani Filistin, Mahmud Abbas, İsmail arasında bir farklılaşma doğmamış olmasıdır. Mekke Antlaşması ile sağlanan mutabakat sürdürülmesi gereken mutabakattır. Kendi içlerinde çatışmaması, birliklerini korumaları temel bir barış için zemin oluşturması bakımından önem taşıyor.

El-Cezire: Türkiye Orta Doğu'daki bütün grup ve devletlerle temas eden bir ülke olarak Filistin meselesi dahil olmak üzere, Orta Doğu'daki bütün konulara barışçı katkı yapmayı sürdürecektir. Özellikle bizim bölgemizde yarı örgüt yarı devlet yapıları oluştu. Mesela Hamas daha merkezi bir algıya ulaşmaları için Türkiye'nin katkısı ne olabilir?

Ahmet Davutoğlu: Şimdi bu yarı devlet yarı örgüt niteliği taşıyan yapılanmalar aslında siyasal alanda-

ki bir eksiklikten kaynaklanıyor. Demek ki bu yapıların, taban desteğine sahip bu yapıların siyasi alanda ifade edilmelerini sağlayacak bir ortam gelişmiş değil Orta Doğu'da Bizim bunu anlamamız lazım.

El-Cezire: Yani Orta Doğu'da fikir özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, inanç özgürlüğü öylesine bir zemin kazanmalı ki her bir ülkede devletler bunu kendilerine karşı bir tehdit olarak görmemeler?

Ahmet Davutoğlu: Ortada şöyle bir ikilem var. Devletler eğer bu yapıları kendilerine tehdit olarak görürlerse illegal ilan ediyor. İlegal ilan ettikten sonra bu yapılar tamamıyla yer altında faaliyet gösteren bir yapıya dönüşüyor ve devlet tarafından tehdit olarak algılanıyor. O zaman da bir diyalog imkanı kalmıyor.

Öbür taraftan bu yapıların kaotik şartlarda karışır hale gelmesi o ülkedeki disiplini tamamıyla yok ediyor. Öylesine sağlam siyasal mekanizmalar kurmak lazım ki tüm bu yapılar kendilerini siyasal sistem içinde ifade edebilsinler. İfade edebildikleri ölçüde de siyasal karar mekanizmasına katılabilirler. O zaman bu yapılar yarı devlet yarı örgüt niteliğinden çıkar. Meşru siyasal yapılar haline dönüşür, bu siyasal yapılar da kendilerini halkın takdirine bırakırlar. Böylece bugün birisi, yarın onun alternatifi olan bir iktidar oluşabilir ama, devlet çökmez.

Bizde - Orta Doğu'da ya devlet yapısını ayakta tutmak için bütün bu yapıları sistemin dışına itmek tercih ediliyor. O zamanda başka otokratik yapılar ortaya çıkıyor ya da sisteme entegre edilemedikleri yerde, sokak çatışmalarına kadar varan bir anarşi doğuyor. Artık bunu aşmak lazım.

Bizde - Orta Doğu'da ya devlet yapısını ayakta tutmak için bütün bu yapıları sistemin dışına itmek tercih ediliyor. O zamanda başka otokratik yapılar ortaya çıkıyor ya da sisteme entegre edilemedikleri yerde, sokak çatışmalarına kadar varan bir anarşi doğuyor. Artık bunu aşmak lazım.

Orta Doğu dediğimiz bölge, isim bize ait bir isim değil, bu bölge Maveraunnehir'den Atlantik'e kadar uzatılabilecek bir havza aslında. İslâm kültürünün

yeşerdiği bir bölge İslâm kültürünün buna uygun olmadığı gibi yorumlar yapılıyor. Kesinlikle yanlıştır. İslam medeniyeti bu çok kültürlü şehir hayatını da, çok kültürlü devlet hayatını da tarih boyunca son derece başarılı biçimde yaşamış bir geleneğe sahip. Bu bölge aslında üç yönüyle öne çıkıyor. Bir, siyasi gelenek itibarıyla en eski gelenekler bu bölgede olmuştur. Latin Amerika'dan değil ya da Batı Avrupa'dan değil. Buradadır en köklü devlet gelenekleri. Mısır'dadır, Mezopotamya'dadır, Anadolu'dadır, İran'dadır, Kuzey Afrika'dadır, Maveraunnehir'dedir. Böylesine kuvvetli bir siyasal geleneğe sahip bir bölgenin problem çözücü bir kültürü kendi içinden çıkarabilmesi lazım. Problem çözücü conflict mekanizmalarını kuramadığımızda conflict krize mahkum kalıyorsunuz. Bu geleneğe bu topraklar sahip, yeter ki öncelikle bu geleneği ayakları üzerinde oturtabiliriz.

İkincisi, yine bu bölge dünyanın en gelişmiş ekonomik kaynaklarına sahip. Dolayısıyla bu bölgenin en geri kalmış ülkeleri de bünyesinde barındırıyor olması, Allah'ın bu bölgeye az vermesinden, az lütf göstermesinden değil, insanların bu lütfü hakkıyla değerlendirememiş olmasından kaynaklanıyor. Bu bölge dünyanın en müreffeh bölgesi haline gelebilir. Bunun için ekonomik rasyonalite lazım. Bunun için insanların rasyonel düşünmesi, ilişkilerini sağlam bir zemine oturabilmesi lazım.

Üçüncüsü, bu bölge kültürel bakımdan da en zengin geçmişe sahip. Bunlar bir araya geldiğinde Orta Doğu krizlerle anılan bir bölge değil, küreselleşmenin sürükleyici aktörü olabilir. Ama bunun için her şeyden önce kendine güvenen bir siyasi liderlik ve çok güçlü yeni tezlerle oraya çıkan entelektüel bir liderlik lazım. Bunun da ekonomik altyapıyla desteklenmesi lazım. Orta Doğu'nun geleceği eğer bir gün bu bölgede seçkinler, siyasiler, önemli iş dünyası mensupları yani ekonomik, siyasi ve kültürel elit bütün bu bölgelerin kaderini tek bir kader olarak görüp rekabet değil, iş birliği içinde bu bölgeyi ayağa kaldırmak isterlerse 21. Yüzyılda bu bölge problemlerle değil, barışla, istikrarla, refahla anılır hale gelir. Bütün insanlığa örnek yeni bir medeniyet açılımının aktörü olur.

Aksi taktirde, dış faktörlerin bu bölgeyi daha da açmaz düşürmesi, kendi içimizde çok daha büyük çatışmalar yaşamamız kaçınılmaz hale gelir. Her şeyden önce biz bu bölgenin geleceği için ortak kadere sahip olduğumuz bilincini saklı tutmamız, diri tutmamız, birlikte bu problemleri aşabileceğimiz inancına güvenmemiz lazım.

El-Cezire: İran krizi giderek, derinleşiyor ve gelişiyor. Irak'ın kuzeyi sürekli gündemde. Bir de sürekli sürtüşme halinde Amerikan ilişkileri var?

Ahmet Davutoğlu: Aslında 2014 gibi bir takım rakamlar tarihler vererek bu perspektifi vermeye çalıştım. Türkiye kendi içinde istikrarlı, siyasal sistemini işleten, doğru bir şekilde işleten, demokrasisini bu anlamda derinleştirerek ayakta tutan bir yapıyı sürdürdükçe ki bunu sürdürecektir, Orta Doğu ve bu bölgedeki gelişmelerde çok ciddi katkı sağlamaya devam edecektir. Hepimiz bu kısa vadede, bir an önce anlattığım perspektifte, kendi ülkemizdeki bu istikrarı yakın bölgemizdeki istikrarla, güvenlikle pekiştirerek, mümkün olduğu kadar krizleri bulunduğu yerde kontrol altına almaya çalışmak durumundayız.

İran'da krizin yaygınlaşmaması, sadece nükleer bir mesele olarak, o meseleyle sınırlı olarak kalması, bir çatışma sebebi haline dönüşmemesi, barışçıl nükleer faaliyetin İran'ın hakkı olarak değerlendirilmesi ama İran'ın da Uluslararası Atom enerjisi Kurumu'yla paralel birlikte bunu yürütmesi ve herhangi bir çatışmanın ortaya çıkmaması, Irak'ın demin dediğim ilkeler etrafında yeniden yapılandırılması, Filistin, Lübnan, Suriye, Irak dahil Orta Doğu'da kapsamlı bir bakış sürecinin başlatılması, planımız bunlar olmalı. Eğer bunlar paralel seyrederse, yani Irak'ta İstikrar, Orta Doğu'da barış sürecinin kapsamlı biçimde yürütülmesi, İran'la sağlıklı bir diyalogun kurulması halinde bu problem alanları kontrol altında tutulur ve umutla bakabiliriz. Aksi taktirde tek tek bu problemlerle şimdiye kadar takip edilen yöntemlerle çatışmacı bir yöntem benimsenirse bundan herkes zararlı çıkacaktır.

Amerikan ilişkileri bağlamında ise, Amerikan ilişkilerinin soğuk savaş öncesine giden sağlam jeopolitik temelleri var. Irak savaşı başta olmak üzere bazen farklı kanaatlere sahip olduğumuz dönemler olmuştur. Bölgeye bakışımızda farklılaşmaların olduğu

Eğer bunlar paralel seyrederse, yani Irak'ta İstikrar, Orta Doğu'da barış sürecinin kapsamlı biçimde yürütülmesi, İran'la sağlıklı bir diyalogun kurulması halinde bu problem alanları kontrol altında tutulur ve umutla bakabiliriz. Aksi taktirde tek tek bu problemlerle şimdiye kadar takip edilen yöntemlerle çatışmacı bir yöntem benimsenirse bundan herkes zararlı çıkacaktır.

günler de olmuştur. Ama biz Amerika'da dahil olmak üzere müttefik ve küresel güçleri Orta Doğu konusunda ve çevremizdeki bölgeler konusunda en akıllı, en barışçı yöntemi devreye sokmaları konusunda katkıda bulunmaya davet ettik, hep de bu çaba içinde olduk. Bir problem çıkmadan önce bu problemi çözmeye çalıştık. Problem çıktıktan sonra dahi ilişkilerimizi bozmadan mümkün olan en doğru seyre, mecraya bu işlerin akmasına katkıda bulunmaya çalıştık. Önümüzdeki dönemde de bu politika sürdürülecektir. Dolayısıyla Türk-Amerikan ilişkileri, Türk - ABD ilişkileri, Türk-Rus ilişkileri ve bir çok bölge ilişkileri aynı resmin parçaları halindedir, birbirine alternatif, birbirine zıt ilişkiler ağı değildir. Bütün bunlar bölgesel güç olarak, bölgesel istikrarı sağlayan, küresel aktör olarak küresel barışa katkı sağlayan bir ülke olmak çabası içindeyiz. Bu yolda da hem kendimize hem çevremize daha kalıcı, istikrarlı, uzun dönemli barış ortamı sağlayacağımıza inanıyoruz. ■